

Այսպիսով, ամփոփելով մեր կողմից վերլուծության արդյունքները, կարող ենք գալ այն հետևության, որ ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից աստիճանաբար խուսափելու ու դրան համահունչ առևտրային բանկերի գործունեությունը կարգավորելու, դրա արդյունավետության ավելացմանը նպաստելու համար խիստ կարևորվում է բանկային համակարգի ֆինանսական ռիսկերի ճշգրիտ կառավարումը:

ՎԻԼԵՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱՍ Մ. Քոբանյանի ահվահ տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող, տ.գր*

**ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏՃՕՆԱԺԱՄԱՅԻՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ**

Համաշխարհային տնտեսության մեջ բավականին մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում հետճգնաժամային զարգացումների միտումները, ինչպես նաև առանձին երկրների տնտեսությունների վերականգնման արագությունը: Այս հիմնահարցի կարևորությունը պայմանավորված է այն մտահոգություններով, թե աշխարհի տնտեսությունը երբ կվերադառնա 2008թ. զարգացման մակարդակին:

Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) կողմից 2011 թվականի ապրիլ¹ ամսին հրապարակված «Համաշխարհային տնտեսության տեսլականը» զեկույցներում փորձ է արվել կանխատեսել համաշխարհային տնտեսության մինչև 2016թ. ընկած ժամանակաշրջանի զարգացման միտումները: Այս զեկույցում ուսումնասիրվել են հիմնականում համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի բացասական ազդեցությունների վերականգնման միտումները, ինչպես նաև առաջ է քաշվել «երկու արագությամբ (L[^]o-Sբտոժ ^^^OV^^^» վերականգնման գաղափարը: Այսինքն՝ համաշխարհային տնտեսության վերականգնումը համաչափ բնույթ չի ստացել, որը հանգեցրել է միաժամանակ և՛ արագ, և՛ դանդաղ վերականգնման, մյուս կողմից վերականգնման հիմնահարցերի շարքում առաջնային նշանակություն են ստացել՝ գործազրկությանը, գյուղատնտեսական ապրանքների արտադրությանը և կապիտալի հոսքերին առնչվող հիմնահարցերը:

Վերոնշյալ զեկույցում մանրամասն վերլուծվում են առանձին երկրների տնտեսությունների մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոփոխության միտումների վրա, ինչպես նաև առանձին տարածաշրջանների վերականգնման միտումները, այսինքն՝ դիտարկումները կատարվել են տարածաշրջանային և առանձին երկրների մակարդակներով:

2003[^]010թթ. ընթացքում աշխարհի ՀՆԱ-ն աճել է 37 տրլն դոլարից հասնելով 62 տրլնի, որը նշանակում է աշխարհի տնտեսությունն ունի բավականին արագ զարգացման տեմպեր: Ինչ վերաբերում է 2009 և 2010թթ. միջև ընկած ժամանակահատվածին, ապա հետաքրքիրն այն է, որ 2010թ. աշխարհի ՀՆԱ-ն արդեն իսկ դրամական արտահայտությամբ մոտ 1.7 տրլն դոլարով գերազանցել է 2008թ. մակարդակը: Դիտարկվող ժամանակաշրջանի առաջին կեսում աշխարհի ՀՆԱ-ն աճում էր տարեկան 3-4 տրլն դոլարով, իսկ վերջին մի քանի տարիներին այն մոտեցել էր 5-6 տրլն ԱՄՆ դոլարի աճի մակարդակին, այդ միտումը խախտվել է միայն

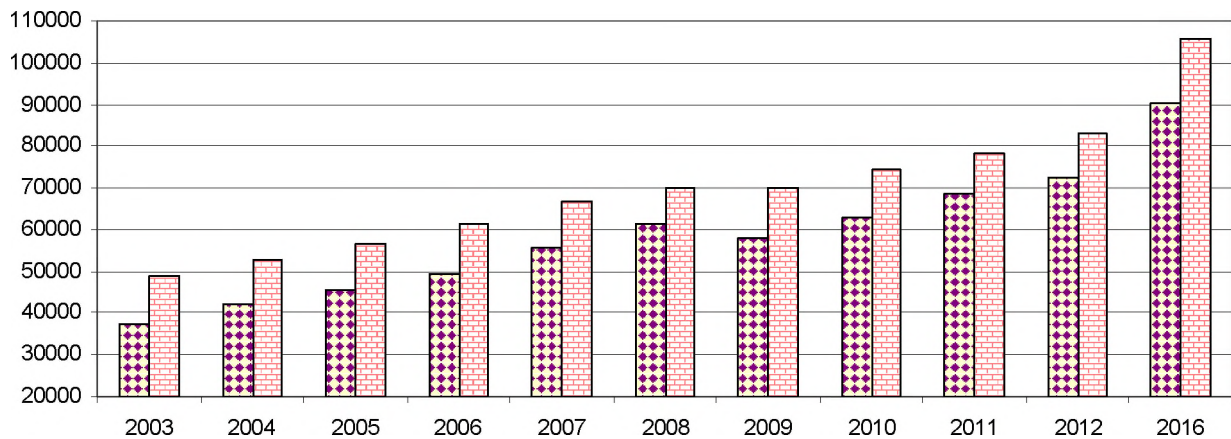
¹ ^օճճ Soonawթ Օսէթօե Ճթո1 2011, 7տոոթոտոթ &օա էիո յ^օ-Sբտոժ 8.S^0VS1-7, Սոտաթ1օ^ատոէ, &աաօճատո, 8ՈՃ ^3թ^է31 Ոօ^ո
1ոէՏաճոն31 1^օո6է31^ Բոնճ, 251 ք.

2009թ., և անկումը կազմել է 4 տրլն ԱՄՆ դոլարից ավելի: Հետաքրքիրն այն է, որ բավականին արագ աճի տեմպեր են նախատեսվում 2011թ., որի արդյունքներով աշխարհը կմոտենա 68.6 տրլն դոլարի հասնող ՀՆԱ-ի: Իսկ արդեն 2016թ. համաշխարհային տնտեսության թողարկման ընդհանուր ծավալը կկազմի 90 տրլն ԱՄՆ դոլար, այսինքն՝ ևս 5 տարի և 2001թ. ՀՆԱ-ի համեմատությամբ աշխարհի ՀՆԱ-ն կեռապատկվի:

Գծապատկեր 1

Աշխարհի տնտեսության թողարկման արդյունքները¹

(Օլրդ դոլար)

□ Աշխարհի տնտեսության թողարկման արժեքը (մլրդ. դոլար) (շուկայական գներով) 2011 ապրիլ

□ Աշխարհի տնտեսության թողարկման արժեքը (համարժեքային գնողունակության պարիտետով) 2011 ապրիլ

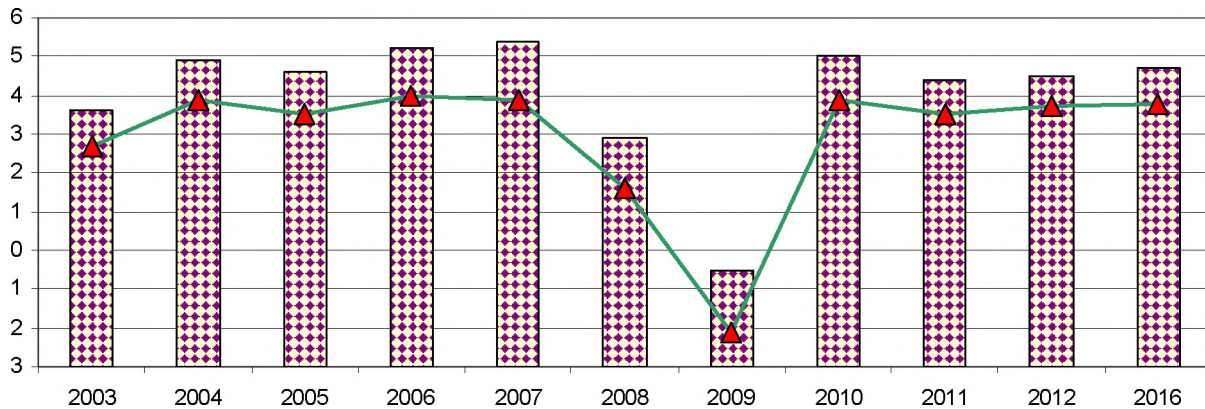
Հետաքրքիր է նաև այն, որ աշխարհի ՀՆԱ-ն համաշխարհային գնողունակության պարիտետով հաշվարկելու պարագայում գրեթե յուրաքանչյուր տարի 10-11 տրլն ԱՄՆ դոլարով գերազանցում է շուկայական կամ ընթացիկ գներով հաշվարկված ՀՆԱ-ի ցուցանիշը: Բացառություն է կազմում միայն 2008թ., երբ գնողունակ ՀՆԱ-ն շուկայականից տարբերվել է 9 տրլն դոլարով, իսկ այնուհետև հաջորդող տարիների միտումը փոխվում է ի օգուտ գնողունակ ՀՆԱ-ի, այսինքն՝ 2009թ. համարժեքային գնողունակության պարիտետով հաշվարկված ՀՆԱ-ն շատ մոտ է եղել, դեռ ավելին, չնչին չափով է գերազանցել 2008թ. մակարդակը, վերջինս նշանակում է, որ գնողունակության անկում ճգնաժամի ժամանակ չի եղել: Իսկ օրինակ 2016թ. սպասվող գնողունակ ՀՆԱ-ն շուկայական գներով հաշվարկված ՀՆԱ-ն գերազանցելու է 15 տրլն ԱՄՆ դոլարով և հասնելու է մոտ 105 տրլն ԱՄՆ դոլարի:

Հարկ ենք համարում, նաև անդրադառնալ աշխարհի տնտեսության վերաբերյալ հետաճգնաժամային վերականգնման ժամանակաշրջանի համար կատարված կանխատեսումներին, որոնք դիտարկելով տոկոսային փոփոխությունների համատեքստում ակնհայտ է դառնում, թե ինչպես են փոփոխվում կամ վերականգնում համաշխարհային տնտեսության աճի տեմպերը:

¹ Դժճ Թոմաս Օւէլսոն Դոն 2011, 7805000 & Կոմ Էսո յ՝Օ-Տրոտճ 8տ՝0VՏ1-7, Սոտաբի՝ատոէ, &աաօճատո, օոճ ԴՅԲԷՅ1 ՈոԴո
1ոէտա3էտո31 1Դոտոէ31Դ Ըոոճ, ք. 181.

Աշխարհի տնտեսության աճի միտումները¹

(%)

¹ Աշխարհի իրական տնտեսական աճը 2011 ապրիլ² Աշխարհի տնտեսական աճը շուկայական գներով 2011 ապրիլ

Համաշխարհային տնտեսությունն ամենաստորին անկման կետում է գտնվել 2009թ., այդ ժամանակ աշխարհի իրական տնտեսական աճը կազմել է -0.5% , իսկ շուկայական գներով ՀՆԱ-ի հաշվարկման պարագայում տոկոսային անկումը կազմել է -2.1% : 2010թ. աշխարհի համար հանդիսացել է վերականգնման տարի և կարելի է փաստել, որ նախորդ տարվա անկման պատկերի վրա աշխարհում տնտեսական աճի արագ տեմպեր են արձանագրվել, այսինքն՝ 2008թ. աճի միտումներն արդեն 2010թ. դրությամբ տոկոսային արտահայտությամբ գրեթե կրկնապատկվել են, և աշխարհի իրական տնտեսական աճը մոտեցել է 5% -անոց շեմին: Իհարկե, 2011թ. կանխատեսումները, որոնք արվել են ԱՄՆ-ի փորձագետների կողմից, դեռևս չեն ընդգրկում ճապոնիայի տնտեսության բացասական ազդեցությունների տարածման հնարավորությունները, սակայն հաշվի առնելով ճապոնիայի համաշխարհային տնտեսության մեջ ունեցած մեծ դերակատարումը կարելի է նաև մտավախություն ունենալ, որ համաշխարհային տնտեսության վրա «Դամոկլյան սրի» նման կախված է մեկ այլ ճգնաժամի խոշոր ալիք: Իսկ այդ ալիքն իրենց վրա առաջին հերթին կրելու են ասիական տարածաշրջանի երկրները, որոնք մեծ կախվածություն և կապվածություն ունեն ճապոնական տնտեսության հետ:

Իսկ ընդհանուր առմամբ, եթե բացառում ենք ճապոնական տնտեսության հնարավոր բացասական ազդեցություններն ամբողջ համաշխարհային տնտեսության վրա, ապա նկատում ենք, որ աշխարհի իրական տնտեսական աճի տեմպերը տատանվելու են $4.4\text{--}4.7\%$ միջակայքում, և այդ միտումները պահպանվելու են մինչև 2016թ.: Իհարկե, ակնկալել նախաձգնաժամային 5% -ից բարձր աճ բավականին բարդ է, քանի որ տվյալ ժամանակաշրջանը, այն է՝ 2006–2007թթ. համարվում է աշխարհի տնտեսության գերտաքացման ժամանակաշրջաններ, քանի որ աշխարհի ՀՆԱ-ն տվյալ ժամանակահատվածում գերազանցել էր իր օգտագործման ներուժի (պոտենցիալի) 100% -անոց մակարդակը:

Տարածաշրջանային զարգացման առումով 2009թ. ավարտին ամենանպաստավոր դիրքում են գտնվելու Ասիայի զարգացող երկրները, որ արձանագրել են 7.2% տնտեսական աճ:

¹ ՎճԱԾ Թժոնօալի Օսէիսե Հրո1 2011, 7տոտիտոտ &օա էիս յ՞օ-Տրոտճ 8.S՞ՕVS1՞7, Մոտաբ1օ՞ատոէ, &աաօճատոտ, ՅՈՃ ՂՅբ՞էՅ1 Ոօ՞տ
1նէՏաՅէիւնՅ1 1՞ՕոնէՅ1՞ Ըոնճ, ք. 181.

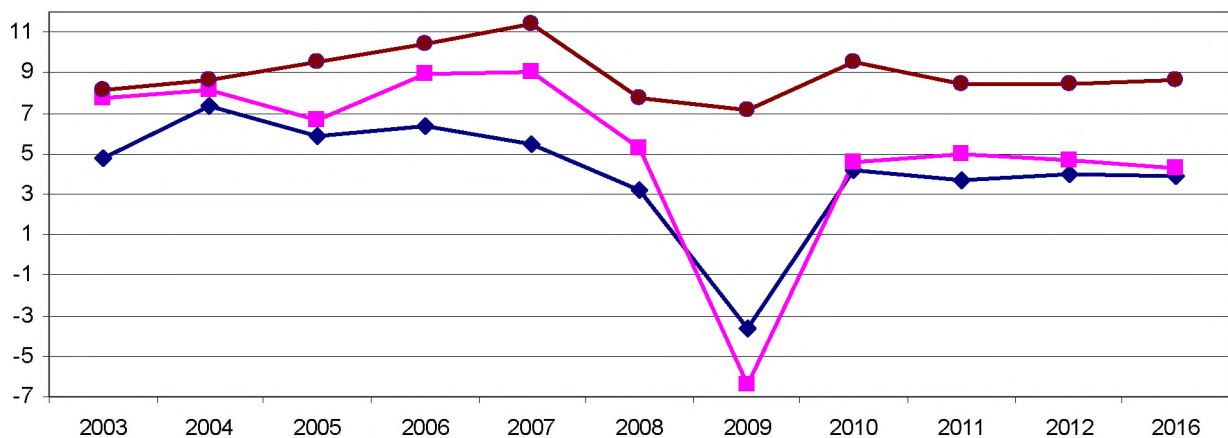
Այս վերջին ցուցանիշից կարելի է հետևություն անել նաև, որ ճգնաժամային իրավիճակների առումով ամենակայուն տնտեսություն կամ ճգնաժամի առավել մեծ հաղթահարման ներուժ ունեցող երկրները Ասիայի տարածաշրջանի զարգացող երկրներն են, որոնք իրենց ներքին միջոցները կարողացել են առավել արդյունավետ կերպով դիվերսիֆիկացնել և հարմարվել արտաքին միջավայրում տեղի ունեցող բացասական ազդեցություններին և զարգացում ներին: Այստեղ կան երկու կարևոր տարրեր, որոնցով աչքի են ընկել այդ երկրները, այն է՝ *տնտեսական կայունությունն ապահովող ուժեղ ցանցերի համակարգը*, ինչպես նաև *ճգնաժամի փոխանցման աղիների և բացասական ազդեցությանների մեղմման կշանիչների կամ աղտորբերների՝ առկայությունը*: Այս երկու կարևորագույն տարրերն ասիական երկրների համար ապահովել են և՛ դիմադրողականություն, և՛ ճկունություն: Այսինքն՝ այն ուղիները, որոնցով, սովորաբար, ճգնաժամը ներթափանցում է որևէ երկիր, պետք է կարողանալ փակել կամ, եթե անգամ գոյություն ունի ներթափանցում՝ նվազագույնի հասցնել այդ բացասական ազդեցությունը²:

Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայի տարածաշրջանում 2008թ. արձանագրվել է՝ 3.2% տնտեսական աճ, նախորդ տարվա 5.5%-ի փոխարեն, իսկ 2009թ. տնտեսական անկում է գրանցվել՝ ^6%, 2010թ. նախատեսվում է աճ՝ 4.2%-ի չափով, իսկ 2016թ.՝ կանխատեսվում է 3.9% տնտեսական աճ: Տարածաշրջանային համադրությունների միջոցով կարող ենք եզրակացնել նաև, որ ԱՊՀ երկրներից հետո ամենամեծ անկում ապրած տարածաշրջանն է Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպան: ԱՊՀ տնտեսական անկումը 2009թ. կազմել է ^4%, իսկ 2010թ. արդեն իսկ ապահովվել՝ մոտ 4.6% աճ: Այսինքն՝ 6-9% նախաձգնաժամային աճ ունեցող ԱՊՀ տարածաշրջանը հետձգնաժամային ժամանակաշրջանում գրեթե կիսով չափ կրճատելու է իր զարգացման տեմպերը, քանի որ մինչև 2016թ. նախատեսվում է, որ աճի տեմպերը կտատանվեն 4.3-5% միջակայքում:

Գծապատկեր 3

Աշխարհի տնտեսության առանձին տարածաշրջանների ՀՆԱ-ի աճի միտումները³

(%)

- Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպա —□—ԱՊՀ —●—Զարգացող Ասիայի երկրներ

¹ «Աղտորբեր» տերմինը վերցված է քիմիայից, և այստեղ դիտարկվում է աղտորբցիայի երևույթը, որը տարբեր տարրերի կլանումն է մեկ այլ տարրի կամ տարրերի կողմից:

² Ճ՝ՅՈ ՕտՎոլոբատոն Ծոռն, ճճոտ ՕոՎոլոբատոն Օսէլոոէ 2009, Տառնտառջ օբոոոոտոտ Տո 3 Վոտեոոնէ Ճ՝Յ, ՎոճճՅՎ՝ՕՈՏ ՕճէՎ, Բհււլբբատո: Վոո ՕոՎոլոբատոն Ծոռն, 2009, 172 ք.

³ Վոճճ Թոոոալս Օսէլոոէ ,քճ1 2011, 7ոոոոլոոո քաա էիս յՎո-Տքոտոճ 8.ՏՎՏՏ1՝7, Սոտաք1ոՎատոն, Ջաաոճատո, Յոճ Վ3քՎէ31 ՈոՎո 1ոէւոՎոճՎոոճ1 1ՎոտեւՎ Բոոճ, քք. 185-187.

Ուսումնասիրելով Ասիայի զարգացած երկրների աճի միտումները՝ նկատում ենք, որ աճի տեմպերը գրեթե նույնությամբ պահպանվել են նախաճգնաժամային և հետճգնաժամային ժամանակաշրջանում, դրանք ամենաբարձրն են ամբողջ աշխարհում՝ 8.4-9%: Այնուամենայնիվ, ճապոնիայում տեղի ունեցած երկրաշարժը որոշ չափով կցնցի ասիական տնտեսության կայուն հիմքերը, սակայն հնարավոր է նաև, որ Չինաստանի և Հնդկաստանի նման տնտեսությունները կարողանան լրացնել առաջացած բացը և ավելի կայուն դիրքեր գրավեն համաշխարհային տնտեսության մեջ: Այսինքն՝ Չինաստանը կարող է նաև ավելի մեծ թափ հավաքել և ամրապնդել աշխարհի երկրորդ տնտեսության իր վարկանիշը:

ԱՄՆ-ի փորձագետների կողմից 2011թ. ապրիլին հրապարակված «Համաշխարհային տնտեսության տեսլականը» զեկույցում կանխատեսվում է, որ Հայաստանին 2011-2016թթ. ընկած ժամանակահատվածում սպասվող տնտեսական աճը չի գերազանցում 4.6%-ի սահմանը, որը նախատեսվում է 2011թ., իսկ 2012-ին այն կկազմի 4.3%, սակայն 2016-ին այն կիջնի մինչև 4%: Հետաքրքիր են նաև ԱՄՆ-ի կանխատեսումները ՍԳԻ-ի առումով, նշվում է, որ բարձր ինֆլյացիոն տարի կլինի 2011թ., քանի որ ՍԳԻ-ն կաճի 9.3%-ով, իսկ 2012-ին այն կիջնի մինչև 5.5%, իսկ արդեն 2016թ. այն կհասնի 4%-ի¹: Այս կանխատեսումները նաև շատ մոտ են և գրեթե չեն տարբերվում ՎԶԵԲ-ի կողմից կատարված կանխատեսումներից, որոնք հրապարակվել են 2011թ. հունվարի 19-ի դրությամբ:

Համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող զարգացումների հաշվառումը, այն էլ կանխատեսման համատեքստում, անհրաժեշտ է, որպեսզի յուրաքանչյուր երկիր իր տնտեսական քաղաքականությունը կառուցելիս հաշվի նստի համաշխարհային տնտեսական զարգացումների կարճաժամկետ և միջնաժամկետ տնտեսական փոփոխությունների սցենարների հետ: Եվ ավելի լավ է պատկերացում ունենալ կանխատեսման առանձին սցենարներով զարգացման վերաբերյալ, քան թե իր տնտեսական քաղաքականությունը կառուցի անորոշության պայմաններում:

Այս համատեքստում պետք է նշել, որ աշխարհում առաջացել է զարգացման տեմպերի երկու միտում, և երկրների որոշ մասն ունի ավելի մեծ առաջանցիկ տեմպեր, քան՝ մյուսները, որը փաստում է համաշխարհային տնտեսության մեջ տեղի ունեցող վերադասավորումների և երկփեղկվածության մասին, այն կտանի աճի ցածր տեմպեր ունեցող երկրների դիրքերի թուլացման, իսկ դա արդեն ահագանգ է այդ երկրների համար:

Համաշխարհային տնտեսության զարգացման միտումներն այսքանով չեն սահմանափակվում և պահանջում են խորը ու գիտականորեն հիմնավորված ուսումնասիրություններ, բացահայտելու համար այն արդյունավետ քաղաքականության տարբերակները, որոնք կոնկրետ երկրին կընձեռեն զարգացման հնարավորություններ:

¹ ՎճՃ Soonowin Օսեյոե Ճքո1 2011, 7տոտոնոտ քաա էնո յ՞օ-Տքոտոճ 86՞0V6՞7, Մոտաք1օ՞ատոռէ, &աաօճնճտոտ, տոճ ՞3ք՞է31 Ոօ՞տ 1ոէՏաէխո31 1՞0ոոտէ31՞ Ըոոճ, քք. 185, 191.